

25.10.23р. 31гр. укр. літ.

**Доброго дня! Тема уроку. Урок мовленнєвого розвитку №2.**  
**Психологічна переконливість розкриття образу Мартин Борулі.**  
**Складання анкети головного героя за комедією**  
**І.Карпенка-Карого «Мартин Боруля».**

**Увага! Виконані завдання надсилати за електронною адресою:**  
[moshev2020@icloud.com](mailto:moshev2020@icloud.com)

### **Теоретичний блок**

Сюжет комедії «Мартин Боруля» письменник будує на дійсних фактах із життя родини Тобілевичів: батько драматурга, який довгий час служив управителем поміщицьких маєтків, вирішив домогтися визнання свого роду дворянським. На це пішло чимало часу — і марно: дворянство не було доведено, оскільки прізвище в старих документах було Тобілевич, а в нових — Тобілевич. Карпенко-Карий використав цей факт, аби... З'ясувати питання: для чого письменник використав цей факт — і буде одним із завдань уроку. Іншими словами, ми спробуємо визначити головну думку п'єси і всі ті засоби, які Карпенко-Карий використав, щоб її розкрити.

### **Довідка**

Було безліч фактів прагнення селянина «вибитися у люди» — домогтися визнання у дворянстві. Прикладів таких вискочнів, які досягли певного матеріального й суспільного рівня, було достатньо. «Трохи ушляхетнитися» була в ту епоху «річчю світовою», яку не раз засвідчила європейська література від Ж.-Б. Мольєра, Оноре де Бальзака, Гі де Мопассана, Фредеріка Стендаля до Олексія Толстого й Антона Чехова. Тож комедія українського драматурга свідчить ще й про вміння знайти потрібний гостроактуальний сюжет.

- Які реалії суспільно-політичного життя Франції лягли в основу комедії Мольєра «Міщанин-шляхтич»?
- Риси якого літературного напрямку відбилися в комедії?
- Дайте характеристику «високої комедії» Мольєра.
- Мольєр намагався своїми комедіями «навчати сміючись». Яка головна думка комедії? (*Головна думка: не можна захоплюватися пристрастю настільки, щоб вона затьмарила здоровий глузд.*)
- Яка ж пристрасть оволоділа героєм п'єси «Мартин Боруля»?

### **Стислий переказ змісту комедії**

І. Карпенко-Карий наголошував про серйозність своїх комедій.  
Виділімо справді комічні епізоди і ті, які піднімаються до рівня драми.

## Робота з таблицею

| Комічні епізоди                                      | Драматичні епізоди                         |
|------------------------------------------------------|--------------------------------------------|
| 1. Спроби запровадити дворянське життя у своєму домі | 1. Поразка у змаганні за дворянське звання |

### Визначення засобів створення комічного

- Згадайте «принцип певної невідповідності», який запровадив ще великий античний комедіограф Арістотель, використаний у п'єсі Мольєра.
- Знайдіть певні невідповідності між поведінкою героя та сприйняттям його вчинків іншими.
- Які ще з відомих вам засобів створення комічного ви помітили?
- **Порівняльна характеристика Мартина Борулі та Журдена**
- Це порівняння допоможе нам визначити головну думку твору.
- 1. Порівняємо головні позиції.
- 2. Пункт 8 таблиці заповнюю після дослідницької роботи (бажання Мартина Борулі мати дворянське звання, друга — Журдена.)

| Мартин Боруля                                                                                                                                                                                               | Журден                                                                                                                                     |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>Спільне</b>                                                                                                                                                                                              |                                                                                                                                            |
| 1. Розумна працююча людина із заможної верхівки села                                                                                                                                                        | 1. Багатий купець, здобув багатство працею та кмітливістю                                                                                  |
| 2. Має закохану в людину зі свого стану доньку, яку хоче одружити з людиною, яка на соціальній драбині стоїть вище за нього (за «образованого чоловіка»)                                                    | 2. Має закохану в людину зі свого стану доньку, яку хоче одружити з людиною, яка стоїть на соціальній драбині вище за нього — за шляхтича  |
| 3. Втрачає гроші, які привласнює чиновник-пройдисвіт, що «допомагає» Мартину в судовій справі                                                                                                               | 3. Втрачає гроші, які привласнює шляхтич-пройдисвіт, що «допомагає» Журдену стати шляхтичем                                                |
| 4. Спроби запровадити дворянське життя у своєму домі                                                                                                                                                        | 4. Спроби запровадити дворянське життя у своєму домі                                                                                       |
| 5. Не знаходить підтримки в родині                                                                                                                                                                          | 5. Не знаходить підтримки в родині                                                                                                         |
| 6. Нездоланне прагнення вийти «на дворянську лінію»                                                                                                                                                         | 6. Під владою пристрасті — стати шляхтичем                                                                                                 |
| <b>Різне</b>                                                                                                                                                                                                |                                                                                                                                            |
| 7. Соціальний стан — селянин, хлібороб                                                                                                                                                                      | 7. Соціальний стан — буржуа, купець                                                                                                        |
| 8. Причина бажання мати дворянське звання?                                                                                                                                                                  | 8. Причина пристрасті стати шляхтичем?                                                                                                     |
| <i>Орієнтовна відповідь:</i> причина поведінки героя не марнославство («шляхетський гедзь укусив») і не одуріння «з жиру», а бажання мати хоч трохи прав порівняно з безправним, навіть рабським становищем | <i>Орієнтовна відповідь:</i> бажання мати можливість жити без ста нових обмежень, мати зовнішній лоск, як у шляхтичів, використовувати для |

|                                                                   |                                                    |
|-------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------|
| селянина; відчайдушна боротьба за свою зневажену людську гідність | ведення бізнесу близькість до оточення короля тощо |
|-------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------|

**Допоміжні матеріали, завдання та запитання для визначення відповіді на питання 8 пункту**

1. Порівняйте соціальний стан героїв: хто з них мав більше прав і чому? Зверніть увагу на те, що саме хоче довести сусідові Мартин. Чи випадкове тут слово «бидло»?

2. Порівняйте соціально-політичний устрій Росії (частиною якої була на той час Україна) і Франції за часів Мольєра.

У чому суттєва різниця? Чому слова Журдена у відповідь на дорікання дружини на його поведінку: «Як розмірковують обмежені люди! Не хочуть навіть вибратись з ничтожності!» — здаються смішними й такими, що не відповідають дійсності?

3. Що змушувало французьких буржуа бажати дворянського звання?

4. За свідченням дружини письменника Софії Тобілевич, Іван Карпович, осмислюючи прагнення батька «піднятися трохи вище над рівнем селянської верстви», показав на сцені «перед широким колом громадянства трагічне становище поневоленої людини, яка борсається в лабетах безправності, бажаючи добитися хоч якихось куценьких прав».

5. Сформулюйте відповідь на питання пункту восьмого таблиці.

**Додаток**

**«Мартин Боруля». Короткий зміст**

Мартин Боруля, багатий селянин, чиншовик (той, хто платить за оренду землі якомусь іншому власникові), просить повіреного Трандальова прочитати документ, де вказано, що «Дворянское депутатское собрание» зачисляє його, Борулю, до дворянського роду і подає на затвердження до сенату. Тому треба ще раз подати в суд на Красовського, котрий його, «уродзогого шляхтича», назвав бидлом, а сина — телям. Мартин говорить, що не пожаліє ніяких грошей, щоб посадити Красовського в острог.

Трандальов радий, що знайшов собі таку безклопітну роботу, яка ще й прибуток гарний дає: він веде справу Борулі проти Красовського, а справу Красовського проти Борулі.

Мартин просить сина Степана, який служить у земському суді, щоб той привіз йому свого знайомого чиновника Націєвського як жениха для дочки Марисі. Від Марисі він вимагає, щоб називала батьків не «тато», «мама», а «папінька», «мамінішка» чи «папаша», «мамаша» — по-дворянському, щоб не бралася до важкої роботи, а то руки зіпсує собі, щоб поводитися, як панночка.

Марися й Микола, син іншого багатого селянина Гервасія Гуляницького, кохаючи одне одного, вирішують сказати батькам про весілля. Степан

розповідає Миколі, як він працює на службі, як вивчає напам'ять «бумаги», як потім із друзями розважається, п'ючи «трюхпробну» (горілку) й співаючи «крамбамбулі» (романси). Мартин, побачивши Миколу, говорить Степанові, що тепер, коли вони майже дворяни, простий хлопець йому не товариш, у нього інша дорога.

Боруля посилає зі Степаном Омелька, звелівши тому одягтися якнайкраще — у чоботи й добрий кобеняк, запрягти найкращих коней, і замовляє привезти самовар, цукру, чаю, кави, щоб було, як у дворян.

До Борулі приходять сватати Марисю батько Миколи і його кум Матвій. Але Мартин відмовляє, говорячи, що його дочці, майже дворянці, простий мужик не пара. Ображені свати йдуть.

Боруля посилає свою жінку Палажку до Сидоровички, щоб розпитала у тієї, як роблять «кофій» і коли подають: чи до борщу, чи на ніч. Повідомляє також, що скоро до них приїде чиновник — гідний для Марисі жених. Мати дивується й заперечує, адже дочка любить Миколу, але потім погоджується, думаючи, що Марися буде щаслива за паном.

Приходить Омелько з міста пішки: друзі Степана його напоїли, він заснув, і в нього вкрали чоботи, кобеняк та коней. Мартин гнівається, велить позичити тачанку в сусідів і поїхати за женихом, а домашнім наказує готуватися до свята — заручин. Марися зустрічається з Миколою, і той повідомляє, що її батько їм відмовив, бо не дворяни. Тепер Миколі кажуть, щоб сватав дочку Котовича. Марися в розпачі, але обіцяє любити хлопця і щось придумати для їхнього порятунку. Вона розмовляє з матір'ю і говорить, що не треба їй ніякого дворянства та ніяких інших женихів, окрім Миколи, просить заступитися перед батьком. Але Палажка відповідає, що то марно: тільки посваряться.

Мартин забороняє дочці прати білизну, приносить від хрещеної матері кросна, щоб та вчилася вишивати, як благородна панночка.

Приїжджає Націєвський з гітарою. Марися гостро з ним розмовляє, говорить, що вона не панночка, що любить іншого. Націєвський відповідає, що всі баришні від нього «тають», розтане і вона, як пізнає ближче, адже він так гарно співає. Тим більше, що вже домовилися з батьком про багатий посаг (придане).

На самоті Націєвський починає сумніватися, чи не підсовують йому нечесну наречену, яка чекає дитину від іншого. Підслуховує розмову Мартин з Палажкою, які сперечаються, кого візьмуть у куми, як народиться дитина, думає, що його здогади щодо нареченої підтвердилися, й крадькома тікає із заручин.

Розгніваний Боруля бере коня, наздоганяє чиновного жениха і відлупцює його за свій сором.

Приїжджає Степан з речами і говорить, що земський суд скасовано і їх усіх звільнено. Марися розповідає братові, що після того випадку з Націєвським і після того, як надійшов папір від Красовського, щоб вибиралися з його землі,

батько зовсім занедужав. Вирішують покликати давнього товариша Гервасія, щоб поговорив із Мартином.

Боруля ледь виходить у світлицю. Усі його вмовляють покинути думки про дворянство. Тим більше, що із сенату надійшла відмова, бо в одному з документів написано не «Боруля», а «Беруля».

Мартин просить принести папку з паперами і палить їх у печі, плачучи та приказуючи, що тисяча рублів згоріла, половина хазяйства пропала, а він усе-таки залишився бидлом.

Гервасій просить поблагословити дітей — Миколу й Марисю — до шлюбу. Хай добре вчать своїх дітей, то й стануть ті дворянами.

## **Домашнє завдання**

**Написати творчу роботу на одну із запропонованих тем:**

1. Чи є серед слів: довірливість, простодушність, щирість, великодушність, добropорядність риса характеру, яка притаманна Мартинові Борулі? Обґрунтуйте свою відповідь.
2. Усний твір-роздум за темою (на вибір): «І Мартин Боруля, і Герасим Калитка прагнули піднятися на вищий соціальний щабель, але кожен своїм способом. На чиєму ви боці?»
3. Деякі дослідники називають п'єсу трагікомедією. Наведіть аргументи, які можна використати для доведення цієї думки.